

## Pod Titovim vodstvom iz nekdanje zaostale province v neodvisno in samozavestno socialistično državo

Tovarišice in tovariši!

Neizprosna smrt nam je iztrgala tovariša Tita. Iztrgala nam ga je po nenavadno plodnem življenju, pa vendarle tako rekoč sredi izjemne ustvarjalne aktivnosti delavskega borca in državnika, borca za osvoboditev delavskega razreda in delovnih ljudi, borca za boljše odnose med ljudmi, narodi in državami.

Nobenega dvoma ni, da bo to stoletje označeno za naše narode, za narode in narodnosti Jugoslavije s Titovim imenom in da bodo plodovi njegovega dela ostali trajni.

Na teh naših tleh je bila zgodovina polna nenehnega boja ljudskih množic proti socialnemu in nacionalnemu zatiranju, proti fevdalni tlaki in kapitalističnemu izkoriščanju, proti zavojevalskim načrtom in interesnim območjem, Tito, ki je vodil naše revolucionarno gibanje, pa je kakor nihče pred njim znal vzgibati in organizirati naše narode in narodnosti ter jih popeljati v odločilni, zmagoviti boj za uresničenje stoletnih osvobodilnih teženj.

Oblikovanje trdne socialistične skupnosti enakopravnih narodov in narodnosti, samoupravljanje delovnih ljudi, bratstvo in enotnost, lastna pot socialističnega razvoja, neuvrščanje in druge velike pridobitve naše socialistične revolucije pričajo o veličini in značaju Titovega dela.

Lenin je v tem stoletju odprl proces zmage socializma in socialističnih revolucij v svetu ter postal in ostal simbol tega časa in teh procesov. Titovo delo pa je močno pripomoglo k svetovnemu socialističnemu procesu v sodobnih razmerah. Tito je začrtal temelje odnosov med socialističnimi državami in gibanji ter sprožil procese nastajanja novih družbenih in državnih odnosov v svetu, tako da je njegova dejavnost prestopila meje Jugoslavije, on kot osebnost pa se je uvrstil med najsvetlejše like današnjega sveta. Njegovo ime je in bo ostalo tudi med oznakami sodobne dobe človeštva.

Velika doba v zgodovini človeštva je dobila v Titu svojega človeka, človeka, ki jo je razumel in ki je njene probleme z orjaško močjo vodil k rešitvam.

Od tod njegov ugled med ljudmi in med ljudskimi množicami širom po svetu, med prijatelji in med sovražniki.

Ko se danes tudi tu fizično poslavljamo od njega, mu želimo v imenu vseh naših organizacij, v imenu naših delovnih ljudi izreči priznanje in hvaležnost za vse, kar je delal in napravil – in ob spominu nanj trdno obljubiti, da bomo z vsemi našimi močmi stopali naprej po poti, ki nam jo je nakazal in za katero nas je usposabljal.

Dovolite mi, tovarišice in tovariši, da vam v najkrajših možnih črtah orišem njegovo življenjsko pot.

*Že v oktobrski revoluciji doumel revolucionarno vlogo množic*

Josip Broz se je rodil maja 1892 v majhni vasi Hrvatskega Zagorja v Kumrovcu, kot sin očeta Hrvata in matere Slovenke v siromašni, precej številčni kmečki družini. To dejstvo ga je zelo zgodaj prisililo, da je po končani osnovni šoli zapustil svoj rodni kraj in odšel s trebuhom za kruhom. Učil se je obrti in postal kvalificiran ključavničar v Sisku, potem pa je, kakor je bilo v tistem času običajno, odšel po svetu. Obšel je Hrvatsko, Slovenijo, Avstrijo, Nemčijo, Češko, že v Sisku pa se je v svojem 18. letu pridružil delavskemu gibanju in zatem vstopil v socialdemokratsko stranko.

Med prvo svetovno vojno je moral kot borec proti vojni v zapor, pozneje pa je bil ranjen in zajet na ruski fronti. Med ujetništvom se je pridružil boljševikom v oktobrski revoluciji in si tam pridobil velike revolucionarne in lahko bi že rekli tudi državniške izkušnje, se otresel predsodkov tedanje socialne demokracije in sprejel tisto novo, kar je delavski partiji dal Lenin. Predvsem je spoznal vlogo revolucionarnih množic, resnične probleme njihovih organizacij ter nove oblike njihovega organiziranja v revolucionarnem gibanju.

Ko se je leta 1920 vrnil v domovino, se je takoj vključil v vrste tedaj že ustanovljene Komunistične partije Jugoslavije, jo pomagal organizirati in delal v njenih osnovnih organizacijah. Tu je prehodil Sveto Trojstvo pri Bjelovarju, Kraljevico, Smederovsko Palanko itd. in se že začel ukvarjati tudi s širšimi problemi razreda in družbe. Začel je pisati v delavski tisk, postal je sindikalni funkcionar in zatem član mestnega komiteja zagrebške organizacije.

Takšna razvojna pot je Josipu Brozu tudi omogočila, da je spoznal temeljne slabosti takratnega delavskega gibanja v Jugoslaviji in poglobitve naloge proletarske partije v boju za enotnost delavskega razreda in širokih delovnih množic; spoznal je, da je to prvi pogoj za enotnost partije, za to, da zraste v idejno in politično enotno borbena silo, osvobojeno oportuni-

zma in sektaštva, dogmatizma in frakcionaštva. Zato se je tako odločno tudi pognal v boj za takšno partijo na čelu zagrebške delavske fronte, v svojem nastopu na osmi zagrebški mestni partijski konferenci februarja 1928 pa se tako odločno zavzel za nov koncept vloge, strukture, politike in metode dela Komunistične partije Jugoslavije.

### *Med interesi delavskega razreda in interesi naroda ni protislovij*

Revolucionarno dejavnost Josipa Broza Tita je presekala nova, tedaj že osma aretacija 4. avgusta 1928 in obsodba na petletno robijo v tako imenovanem bombaškem procesu. Njegov komunistični nastop na sodišču je postal zgled, kako se mora komunist držati pred razrednim sovražnikom.

Takoj po prihodu z robije leta 1934 je Tito, kot član pokrajinskega komiteja KPJ za Hrvatsko in kmalu zatem tudi kot član politbiroja CK KPJ, že tedaj veliko prispeval k tem novim pozitivnim spremembam v delovanju partije.

Jeseni 1936 je Tito kot organizacijski sekretar CK prevzel odgovornost za delo partije v domovini. To mu je omogočilo, da se je še odločneje zavzel za uresničevanje pogledov in stališč, ki jih je leta in leta zagovarjal. Njegove pobude za notranjo utrditev partije ter za njeno učinkovitejše prodiranje v politično življenje dežele so kmalu močno okrepile celotno partijsko aktivnost. Vsi takratni partijski aktivisti smo hitro zaznali nove, pozitivne tendence v notranjem partijskem življenju in delovanju partije. Znano je, kolikšnega pomena so bili za naš skupni razvoj Titovi pogledi na nacionalno vprašanje in mednacionalne odnose. Osnove teh pogledov je kristalno jasno razkril tedaj v proglasu ob ustanovnem kongresu KP Hrvatske, ko je poudaril, da med interesi delavskega razreda in interesi ljudstva ne more biti protislovij, da je delavski razred življenjsko zainteresiran za popolno nacionalno svobodo svojega in vseh drugih narodov, posebno pa za bratstvo in enotnost narodov Jugoslavije.

Avgusta 1937 je Tito prevzel vodstvo partije.

V kratkem času pred izbruhom nove svetovne vojne, v kateri je naša država postala žrtev fašistične agresije, naši narodi pa so se znašli na usodnem razpotju, je KPJ pod Titovim vodstvom prerasla v splošno nacionalno silo, sposobno odločilno vplivati na njihov nadaljni zgodovinski razvoj.

Posebno velja poudariti Titov vizionarski koncept bližajoče se jugoslovanske revolucije.

### *Zapleten boj spričo položaja naše partije v kominterni*

Titovi pogledi na reševanje socialnega in nacionalnega vprašanja v naši državi so postali temelji koncepta protifašistične ljudske fronte

oziroma revolucionarnega demokratičnega gibanja, ki je v kratkem obdobju pred vojno postajalo vse bolj vplivna politična sila v državi. S tem je bila hkrati ustvarjena široka socialna osnova naše revolucije.

Dalnosežnega pomena je bil tudi zapleten in težak boj Tita v tem obdobju, da bi premagal krizo v zvezi s položajem naše partije v Kominterni. Iz te bitke je prišel Tito s še trdnjšim prepričanjem, da je pot, po kateri je popeljal našo partijo, edina pravilna in da je partija za svojo politiko in akcijo odgovorna predvsem svojemu delavskemu razredu in ljudstvu. V bistvenih značilnostih te poti, izraženih zlasti v formiranju vodstva partije v državi, v boju za njeno konsolidacijo in v njenih širokih političnih izhodiščih so bile korenine osamosvajanja KPJ ter njene dokončne naslonitve na lastne sile in možnosti.

### *Kdaj bi bila beseda narodnoosvobodilni boj zgolj fraza*

Zavoljo vsega tega je logično, da je peta državna konferenca KPJ oktobra 1940 v Zagrebu potegnila zgodovinsko mejo v razvoju našega revolucionarnega gibanja. Njena programska stališča so nakazovala smeri neposrednih priprav partije, delavskega razreda in narodov Jugoslavije za odločilno bitko, ki se je približevala.

To je odločilno vplivalo na njegovo širino, značaj, bistvo in končni izid. Titove misli o družbeno-zgodovinski vsebini našega narodnoosvobodilnega boja so bile ideje vodnice, brez katerih se ne bi mogel tako uspešno razvijati. »Naš narodnoosvobodilni boj – je zapisal Tito leta 1942 v članku Nacionalno vprašanje v Jugoslaviji v luči narodnoosvobodilnega boja – ne bi bil tako vztrajen in tako uspešen, če jugoslovanski narodi ne bi videli v njem, poleg zmage nad fašizmom, tudi zmage nad tistimi, ki so jih zatirali in jih hočejo še naprej zatirati... Pojem 'narodnoosvobodilni boj' bi bil zgolj fraza, celo tudi prevara, če poleg splošnega jugoslovanskega smisla ne bi imel tudi nacionalnega smisla za vsak narod posebej, to je, če ne bi resnično prinašal svobode, enakopravnosti in bratstva vsem narodom Jugoslavije. V tem je tudi bistvo narodnoosvobodilnega boja.«

### *Pod Titovim vodstvom suvereni sredi zasedene Evrope*

Tako je bil enoten osvobodilni boj narodov in narodnosti Jugoslavije že od vsega začetka hkrati tudi izraz teženj in hotenj vsakega naroda in narodnosti posebej.

Kot komandant vrhovnega štaba narodnoosvobodilnih partizanskih odredov Jugoslavije je Tito izdelal strategijo oboroženega boja. Bistvo tega koncepta je bilo, da se s partizansko vojno popelje ljudstvo v vstajo in tako ustvari pogoji za preraščanje vstaje v vseljudsko vojno. Odločno je zavrnil pojmovanja, po katerih ne bi bilo treba iti v vstajo, marveč se

bojevati proti okupatorjem z diverzijami in sabotажami ali z gverilskimi skupinami in komitskimi družinami. Zgodovina je dala Titu prav.

Titova doktrina o vodenju oboroženega boja je praktično pripeljala do nastanka novega, jugoslovanskega bojišča v okviru splošnih naporov držav protifašistične zveze v boju proti silam osi.

Vzporedno s prvimi uspešnimi akcijami partizanskih odredov so nastajali organi nove, ljudske oblasti – narodnoosvobodilni odbori. Z delovanjem nacionalnih partijskih vodstev v spodbujanju in razvijanju vstaje, z oblikovanjem glavnih štabov in nacionalnih vodstev narodnoosvobodilnega gibanja smo z dejanji reševali nacionalno vprašanje na temeljih enakopravnosti, bratstva in enotnosti narodov in narodnosti Jugoslavije.

Titova politična in vojaška strategija je odločilno vplivala na potek in zmagovit konec narodnoosvobodilnega boja in socialistične revolucije.

Zgodovinski sklepi drugega zasedanja Avnoja v Jajcu so položili temelje nove Jugoslavije na federativni podlagi. Tako so narodi in narodnosti Jugoslavije pod Titovim vodstvom postali sredi okupirane Evrope suvereni gospodarji svoje usode in dali vedeti vsem, da nihče razen njih ne more delati nobenih načrtov o prihodnosti Jugoslavije.

### *Premagovanje mnogih poveljnih notranjih in zunanjih težav*

Pod Titovim vodstvom se je Jugoslavija iz majhne in zaostale balkanske province, s položajem polkolonialne države, drobiža za poravnavanje medsebojnih obračunov velikih sil, dvignila na raven neodvisne iz samozavestne socialistične države, domovine svobodnih ljudi in enakopravnih narodov, z vidnim mestom in ugledom v mednarodni skupnosti, z razvitiimi proizvodnimi silami, močno industrijo in modernim kmetijstvom, notranje trdna in povezana – družbena osnova in bistvo vsega tega je pa sistem socialističnega samoupravljanja.

V poveljnem revolucionarnem razvoju je morala naša država premagati številne notranje in zunanje težave. Zelo nizka materialna podlaga, podedovana iz predvojne Jugoslavije, ki je bila tedaj ena izmed najbolj zaostalih držav v Evropi, poleg tega pa tudi strahotno vojno uničenje sta zahtevala izjemno delovno zagnanost in številne samoodpovedi delavskega razreda in najširših ljudskih množic, da bi dosegli tisto, kar imamo danes.

S poprečno letno stopnjo rasti družbenega proizvoda približno šest odstotkov se je Jugoslavija v obdobju 1947–1979 uvrstila med države z najhitrejšim gospodarskim vzponom na svetu. Narodni dohodek na prebivalca se je v teh letih povečal za več kakor štirikrat. To je omogočalo tudi vedno večji življenjski standard delovnih ljudi ter materialni in kulturni napredek vse države.

V skupnem poveljnem razvoju se je še posebej hitro razvijala industrija, saj se je v obdobju 1947–1979 povečala za več kakor osemnajst-

krat. Tudi v kmetijstvu smo dosegli velike uspehe in zelo pomembne spremembe v njegovi socialistični preobrazbi. Družbeni sektor kmetijstva razpolaga danes z vrhunsko tehnologijo v svetu.

Izjemni dosežki so bili še na drugih gospodarskih področjih. Dosegli smo visoko tehnično-tehnološko raven. Jugoslavija izmenjuje danes s svetom približno tretjino družbenega proizvoda. Korenito se je spremenila tudi struktura prebivalstva. Število kmetijskega prebivalstva v skupnem prebivalstvu se je zmanjšalo od približno 75 odstotkov takoj po vojni na približno 30 odstotkov danes. Število zaposlenih se je večkrat povečalo in znaša danes že okoli 5,7 milijona ljudi. Zelo se je dvignila izobrazbena, kulturna in zdravstvena raven prebivalstva, skratka – življenjske in delovne razmere ljudi so se spremenile v temeljih.

Vse to kaže, da je socialistična samoupravna Jugoslavija pod Titovim vodstvom dosledno uresničevala težnje in interese delavskega razreda in najširših delavskih množic, da je temeljito spremenila svojo podobo, izvedla globoke družbene, revolucionarne preobrazbe in ustvarila trdne družbene in ekonomske temelje za razvoj.

Povezanost partije z množicami, dejstvo, da se je partija bojevala za tisto, kar je delovni človek videl kot svoj interes in za kar se je tudi sam bojeval, sta predstavljala temelj za veliko zaupanje delovnih ljudi v Tita in naše vodstvo, največja sila v boju za neodvisnost in samostojen razvoj.

*Kali samoupravljanja so vznikle že v začetku oborožene vstaje*

Tito je izhajal iz Marxove misli, da morajo biti novi družbeni odnosi delo delavskega razreda in delovnih ljudi. Z druge strani pa smo pravočasno spoznali nevarnost birokratskega izkrivljenja centralistične državne oblasti. To je bila podlaga za zgodovinsko odločitev, da kljub razmeroma nizki stopnji ekonomske razvitosti in kljub resnim težavam v našem mednarodnem položaju že leta 1950 brez odlašanja uvedemo delavsko samoupravljanje, da razvijemo odnose, ki so notranja zakonitost socializma. Sicer pa so se klice samoupravljanja pojavile že prve dni naše oborožene vstaje, zlasti v delu narodnoosvobodilnih odborov. V govoru, ki ga je imel Tito v ljudski skupščini ob sprejetju zakona, po katerem naj delovni kolektivi upravljajo državna gospodarska podjetja, je poudaril, da vsebuje geslo »tovarne delavcem, zemljo kmetom« ves program socialističnih odnosov v proizvodnji in da ga moremo in moramo uresničevati v praksi, če hočemo resnično graditi socializem.

Izročitev podjetij v upravljanje delavcem seveda ni moglo biti sklepno dejanje v procesu boja za socialistične odnose, marveč, kakor je Tito poudaril, samo še en korak naprej h komunizmu. Tito se je zavedal, da bomo morali na tej poti skozi več razvojnih obdobj, odvisnih od razvoja proizvodjalnih sil in ustreznih sprememb v družbeni biti ter tudi od mednarodnih okoliščin. Zavedal se je, da bomo morali premagovati mnoge

težave in voditi številne bitke s silami, ki bodo nasprotovale našemu razvoju. Od tod še naprej zgodovinska nujnost obstoja organiziranih sil socialistične zavesti in ustvarjanja, med katerimi nosi posebno odgovornost zveza komunistov.

Novi družbenoekonomski položaj delovnega človeka in samoupravljanje delavcev v proizvodnji sta bila podlaga revolucionarnih sprememb tudi v političnem sistemu. Tudi v tej etapi revolucije je namreč delavskemu razredu in delovnim ljudem potrebna država, vendar ne kot osamosvojena in poveljujoča sila nad delavskim razredom in delovnimi ljudmi, marveč kot država, ki odмира, se pravi država kot orodje samoupravljanja in orodje za zaščito samoupravljanja. Tito se je odločno zavzemal za kar najbolj neposredno vključevanje delovnega človeka v izvajanje oblasti, od uvedbe zborov proizvajalcev v skupščinski sistem, od graditve komunalnega sistema do današnjega delegatskega sistema kot bistva socialistične samoupravne demokracije. V najnovejšem času pa je bil tudi pobudnik za uvajanje načela o kolektivnem delu, odločanju in odgovornosti.

*Delavski razred je z globokimi spremembami v družbenih odnosih postal vladajoča sila*

Tito ima zgodovinske zasluge za dosledno uresničevanje načela o nacionalni suverenosti in enakopravnosti narodov in narodnosti, republik in pokrajin v naši večnacionalni skupnosti. To je, kakor je vedno govoril, tudi temelj za nadaljnjo krepitev bratstva in enotnosti, socialistične solidarnosti in utrjevanja naše samoupravne skupnosti.

Za nami so že tri desetletja razvoja samoupravljanja in v tem času so nastale globoke spremembe v družbenih odnosih, dosegli smo epohalne rezultate v razvoju materialnih proizvodnih sil družbe. S temi spremembami je delavski razred postal, kakor je Tito velikokrat poudaril, vladajoča ekonomska in politična sila družbe. Z eno besedo: samoupravljanje se je v naših razmerah potrdilo kot resnična pot za osvobajanje dela, delavskega razreda in človeka.

V velike pridobitve naše družbe se uvršča tudi Titov koncept vseljidske obrambe in družbene samozaščite, ki izhaja iz družbenega bistva našega samoupravnega sistema in uresničuje Marxovo idejo o oboroženem ljudstvu. Ta koncept zagotavlja najširšo udeležbo ljudstva v pripravljanju in vodenju splošne ljudske obrambne vojne, če bi nam bila vsiljena, vse do končne zmage. V današnjem svetu, ko je mir izpostavljen mnogim nevarnim preizkušnjam, moramo s še večjimi naporii dosledno razvijati Titovo strategijo splošne ljudske obrambe prav na njegovih temeljih.

V Titovi revolucionarni strategiji ima partija oziroma zveza komunistov eno izmed osrednjih mest. Njegove bogate revolucionarne izkušnje so ga utrdile v prepričanju, da se brez vodilne vloge komunistov ne more

uspešno razvijati zgodovinska samoaktivnost delavskega razreda in najširših delovnih množic. Brez usmerjajoče dejavnosti revolucionarne avantgarde in socialistične revolucije. Zato se Tito v vseh etapah zavzema za idejno in politično enotno partijo, trdno organizirano in borbena silo, sposobno voditi revolucionarni boj. To je partija, ki je najtrdneje povezana z delavskim razredom in delovnimi ljudmi, z vsemi demokratičnimi in naprednimi silami. Nujnost obstoja in delovanja takšne partije izvaja Tito iz značaja ciljev socialistične revolucije, ki se ne konča z narodno-osvobodilnim bojem, marveč predstavlja trajen proces, vse do uresničenja njenih zgodovinskih ciljev. Za Tita je zveza komunistov predvsem avantgarda delavskega razreda, ki s svojo celotno aktivnostjo zagotavlja, da delavci zares postanejo zgodovinski subjekt družbene preobrazbe, to je, da postane osvobajanje delavskega razreda njegovo delo.

Ker mora delovanje partije spodbujati ustvarjalno pobudo najširših ljudskih množic, je Tito pripisoval največji pomen množičnim političnim organizacijam ljudstva in mladine. Ljudska fronta oziroma socialistična zveza, sindikati, mladinska organizacija in druge družbene organizacije niso zanj nikoli bile transmisija partije, marveč vedno organizacije najširših ljudskih množic, ki tako neposredno sodelujejo v političnem in družbenem življenju, političnem odločanju.

### *Za Tita je Zveza komunistov predvsem avantgarda delavskega razreda*

Tito je opozarjal, da bo lahko zveza komunistov uresničevala svojo vlogo samo, »če se bo bolj vključevala v družbenopolitično aktivnost delovnih ljudi, v samoupravljanje in neposredno demokracijo, zato pa morajo komunisti s svojim bojem delovati kot notranja družbena sila«.

S takšnim delovanjem je zveza komunistov postala partija novega zgodovinskega tipa in niti ni več klasična partija, marveč organizacija komunistov in komunistične dejavnosti ter še globlje pronica v družbene tokove in se vse tesneje povezuje in staplja z delavskim razredom in vsemi delovnimi ljudmi na zgodovinski poti odmiranja sleherne partijske politične prakse.

### *Velikanski pomen Titove pobude za stabilen razvoj družbene skupnosti*

Naj tu dodam, da je Tito na osmem kongresu Zveze sindikatov sprožil pobudo, da se še naprej in še dosledneje razvija načelo kolektivnega dela in odgovornosti v vodstvih družbenopolitičnih organizacij, v delegatskih skupščinah, v državnih in samoupravnih organih. Jasno je povedal, da nas k takšnemu načinu dela zavezuje sam samoupravni sistem in da bo uresničevanje tega načela pripomoglo k nadaljnji demokratizaciji dela vseh teh organov, onemogočilo bo pojavljanje liderskih in drugih podob-

nih ambicij posameznikov, delo bo postalo učinkovitejše, odnosi med ljudmi pa boljši in bolj človeški.

Danes, ko Tita fizično ni več med nami, se še bolj kaže velikanski pomen te njegove pobude za skladen in stabilen razvoj naše družbene skupnosti.

*Titove zamisli so dale mednarodnim gibanjem neizbrisen pečat*

Izjemno veliko je Titovo delo na področju mednarodnih odnosov. To delo je neločljiv del najnaprednejših družbenih, političnih in idejnih gibanj našega stoletja – dobe socialističnih in nacionalnih osvobodilnih revolucij, dobe socializma kot svetovnega procesa. Titovi koncepti in Titove akcije na čelu socialistične Jugoslavije in naše partije so dali tem gibanjem neizbrisen pečat. Idejni in politični koncept naših odnosov z drugimi narodi danes in v prihodnje, naša vsebinska in trajna povezanost z naprednimi težnjami in osvobodilnimi procesi v svetu so Titova zgodovinska zasluga.

Moč Titovega koncepta mednarodne politike je v njegovem globokem razumevanju zgodovinske dobe, v kateri je glavno gibalno proces osvobajanja izkoriščanih razredov in zaslužjenih narodov ter nastajanja demokratičnih odnosov med narodi in državami. In drugič: v globokem prepričanju, da je boj za nacionalno in socialno osvoboditev naših narodov, za neodvisnost in trdnost naše države najtesneje povezan z bojem za svobodo in neodvisnost vseh narodov in držav, za mir in družbeni napredek povsod po svetu.

*Neomajna vera v moč delavskih množic in ljudstva*

Kakor je Titovo delo odprlo v naši deželi perspektive novega tipa demokracije, to je socialistične samoupravne demokracije, tako je njegov vztrajni boj na mednarodnem prizorišču najgloblje vtkan v perspektivo graditve demokratičnih političnih in ekonomskih odnosov v svetu. Tuje mu je bilo sleherno umikanje pred mednarodnim nasiljem. Odlikovala ga je neomajna vera v moč delovnih množic in narodov, v njihovo voljo biti neodvisni in svobodni, da sodobno uresničujemo svoje življenjske, socialne in nacionalne interese. Globoko je razumel zakonitost, da boj proti imperializmu, sleherni obliki podrejanja narodov, proti hegemonizmu in politiki sile, za mir in miroljubno sožitje, za aktivno in enakopravno mednarodno sodelovanje sestavlja tok svetovnega napredka mednarodnih odnosov in da je prvi pogoj za njihovo spreminjanje v miroljubni in demokratični smeri. Vedel je, da morajo biti resnične revolucionarne sile sposobne misliti in delovati v imenu celote tega živega in enovitega toka svetovnega napredka, s tem pa tudi lastnega. Sicer morajo ostati okovane

v oportunistu in pragmatizmu, ali pa izolirane v sektaštvu in ultra radikalizmu.

Zato temeljni cilji in načela naše mednarodne politike, za katere se je Tito bojeval, ustrezajo ne le interesom naših narodov, ampak tudi najširšim silam miru, demokracije in družbenega napredka. Tito je trdno verjel, da samo aktivno in vsestransko angažiranje Jugoslavije in ZKJ v mednarodnih odnosih trasira pot za varovanje naše neodvisnosti in za nastajanje najugodnejših mednarodnih razmer za svoboden razvoj naše družbe. Naloge našega revolucionarnega gibanja in naše države je vselej gledal v luči celote mednarodnih dogajanj v danem trenutku in v luči temeljnih zgodovinskih tendenc sodobnega sveta. Njegov državniški realizem v svetovni politiki je organski del njegovega vizionarstva.

Titova vizija svetovne politike je zrasla iz njegovih bogatih revolucionarnih, vojnih in povojnih izkušenj. Že med drugo svetovno vojno je imel, s tem ko se je upiral politiki interesnih območij, zgodovinsko vlogo v boju za ohranitev nacionalne identitete naših narodov in narodnosti oziroma državne identitete večnacionalne socialistične Jugoslavije, ki se je rojevala v revoluciji.

### *Blokovska delitev ne omogoča naprednega reševanja protislovij*

Ko je gradil enakopravne odnose med narodi in narodnostmi naše države na temelju bratstva in enotnosti, se je enako dosledno bojeval tudi za enakopravne mednarodne odnose in gradil koncept napredne svetovne politike, ki je zatem postala alternativa politiki blokovske razcepljenosti in grožnjam jedrskega samouničenja človeštva. Njegova opredelitev za neuvrščenost je zrasla iz spoznanja, da blokovska delitev ne daje možnosti za napredno reševanje družbenih in političnih nasprotij sodobnega sveta in ne odpira perspektiv za demokratizacijo mednarodnih ekonomskih in političnih odnosov.

V iskanju možnosti in v akciji za uresničenje takšnega koncepta se je Tito srečal z mnogimi državniki in naletel med njimi na številne somišljenike. Tako je v petdesetih letih odšel na številna »potovanja miru« in na njih je bila z Nehrujem, Naserjem, Sukarnom, Nkrumahom in drugimi dana daljnosežna pobuda za mednarodno zbiranje neblokovskih držav kot moralne in politične sile, ki se bo lahko uspešno postavila po robu politiki sile. Tako se je politika neuvrščenosti razvijala in konkretizirala na neustavljivih težnjah narodov, da uresničijo popolno nacionalno svobodo ter svojo neodtujljivo pravico do družbenega razvoja po lastni izbiri, namesto da so ekonomski in politični privesek svetovnih sil.

Tito je osebno sodeloval na vseh konferencah šefov držav in vlad neuvrščenih držav. Imel je velikansko neposredno vlogo v razvoju političnega in ekonomskega izhodišča in v organizacijskem oblikovanju gibanja neuvrščenosti, v njegovem preraščanju v svetovno gibanje za demokrati-

zacija mednarodnih političnih in ekonomskih odnosov, v utrjevanju in krepitvi njegove enotnosti in akcijske sposobnosti. Titova državniška modrost se je kazala v njegovem prispevku, osebnem angažiranju in naporih, da ta politika utrdi in razvije svoja temeljna načela, da ne podleže zunanjim pritiskom ali kratkoročnim interesom oziroma tendencam, ki bi ji objektivno lahko zaprle perspektivo, da postane in ostane politika neuvrščenosti avtonomen dejavnik v sodobnih mednarodnih odnosih ter izraža splošne napredne težnje človeštva v teh odnosih.

Politika neuvrščenosti v Titovi viziji ne pomeni samo nasprotovanja globalni razdeljenosti sveta. V njej je vsebovana zahteva za napredek v sodelovanju in razumevanju z vsemi državami na načelih miroljubnega sožitja ter politične in ekonomske enakopravnosti. Zato je ta politika pozitivno politično izhodišče zgodovinsko neizbežnega procesa premagovanja blokovske razdeljenosti v interesu vsega človeštva.

To je, za Tita in za nas, politika, ki bistveno prispeva k nastajanju mednarodnih razmer za ustvarjanje družbenega napredka v vsaki posamezni državi. Teži k premagovanju mednarodnih ekonomskih in političnih odnosov, ki so nastali v dobi kapitalizma, ter povezuje boj za nacionalno osvoboditev in neodvisnost z bojem za družbeni napredek. S tem pa je ta politika tudi dejavnik socializma kot svetovnega procesa.

V svojem dolgem življenju revolucionarja je ta borec za mir in enakopravno mednarodno sodelovanje vodil številne odločilne bitke za zaščito naše pravice, da živimo kot svobodni ljudje in neodvisni narodi. Sam je med takšne bitke uvrščal zlasti naš narodnoosvobodilni boj in bitko za pravilne odnose med socialističnimi državami. Zgodovina mu je v obeh primerih dala v celoti prav. Žo dolgo je na primer nesporno, da je bila odločitev Tita in partije v tej dolgi bitki zgodovinskega pomena ne samo za neodvisni in socialistični razvoj naše države, marveč tudi za krepitev in napredek socializma v svetu.

Načela, zapisana v beograjski deklaraciji iz leta 1955 in v moskovski izjavi iz leta 1956, so trajnega in širšega pomena za razvoj novih, enakopravnih odnosov med socialističnimi državami in med komunističnimi partijami.

Tito je izhajal iz ocene, da je socializem danes svetovni proces, za katerega je značilna velika raznolikost poti, oblik in nosilcev, zato se je vztrajno zavzemal za razvijanje enakopravnih odnosov v delavskem gibanju. Opirajoč se na Marxovo in Leninovo delo, je poudarjal, da sta pravilnost in naprednost neke ideologije ali oblik socialistične graditve odvisni samo od življenjske moči in preverjanja te ideologije v družbeni praksi. Zato je za nas bistvena odgovornost slehernega gibanja pred svojim delavskim razredom in ljudstvom, njegova pravica, da samostojno določa svojo notranjo in zunanjo politiko.

Tito je bil globoko prepričan, da je samo na tej podlagi mogoče uspešno premagovati vsa protislovja in soočanja v odnosih med socialistič-

nimi državami in med komunističnimi partijami. Dosledno se je bojeval za univerzalnost načel aktivnega miroljubnega sožitja, v tej politiki je videl temeljni faktor ne le za varovanje svetovnega miru, ampak tudi novih prodorov in možnosti socialističnega razvoja v svetu. Zato je odločno nasprotoval vsem idejam in prizadevanjem, da se socializem širi s pomočjo vojne, pa naj je šlo za teorijo o osvajanju oblasti s pomočjo svetovne vojne ali za poskuse vsiliti tuje vzorce.

*Dosledno spoštovati suverenost, neodvisnost, nedotakljivost in enakopravnost vseh držav*

Tito je dal neprecenljiv prispevek k boju narodov, da bi premagali tendence in prakso vojne in dominacije, predvsem pa, da bi zagotovili dosledno spoštovanje suverenosti, neodvisnosti, celovitosti in enakopravnosti vseh držav. Neomajno se je zavzemal za mednarodno sporazumevanje in reševanje vseh sporov in kriz po miroljubni poti, za odstranjevanje vzrokov mednarodne nestabilnosti kakor so oboroževanje ali problemi razvoja nerazvitih dežel, za nastajanje nove svetovne ekonomske ureditve. Prepričan je bil, da se morajo za to zavzemati vse države, vse napredne in demokratične politične in družbene sile v svetu. V popuščanju mednarodne napetosti je videl Tito v današnjih razmerah edino pot za krepitev miru, sodelovanja in varnosti ter važen pogoj za hitrejši družbeni napredek narodov.

Tudi danes, ko se je mednarodni položaj zelo poslabšal, je Tito do zadnjega trenutka opozarjal, da je treba to poslabševanje zaustaviti, da rešitev ni mogoče najti v blokovskem tekmovanju, v oboroževalni tekmi, v politiki sile in poglobljanju mednarodnega nezaupanja, ampak da je edina pot v popolnem spoštovanju načel miroljubnega sožitja v odnosih med vsemi državami, v pogovorih, sporazumevanju in krepitvi mednarodnega sodelovanja.

Po zaslugi zunanje politike, ki smo jo vodili pod Titovim vodstvom, smo razvili prijateljske odnose domala z vsemi državami, od naših sosedov do velikih sil. Moč Titove zgodovinske osebnosti, njegove revolucionarne prizadevnosti in državniške daljnovidnosti je bistveno prispevala k velikemu mednarodnemu ugledu Jugoslavije in ZKJ. Tito in Jugoslavija sta eno. Tudi v najbolj oddaljenih krajih sveta izgovarjajo ljudje njegovo ime, ko govorijo o naši državi.

Titovo delo je in bo bistven dejavnik stabilnega mednarodnega položaja, neodvisnosti in varnosti naše države. To delo je trajna podlaga odnosov SFRJ in ZKJ do sveta. Tudi v nadaljevanju Titove politike na mednarodnem področju vidijo delavski razred, delovni ljudje, narodi in narodnosti Jugoslavije edino možno pot za nas. To našo pot bomo odločno branili z vsemi sredstvi suverene države in neodvisne revolucije.

*Tito zdaj prehaja v legendo zgodovine, med njene vrhove*

Tovarišice in tovariši!

Tito je bil legenda že za življenja, zdaj pa prehaja v legendo zgodovine, med njene vrhove.

Ko odhaja od nas, nam zapušča v dediščino svoje orjaško revolucionarno delo, s katerim smo vsi mi, vsi naši delovni ljudje, vsi narodi in narodnosti naše svobodne in ponosne države, zrasli v granitno enotnost, ki je ni več mogoče z ničemer omajati.

To veliko delo je tudi porok naše prihodnosti. To pa je spet Tito in vse, kar razumevamo s tem imenom: bratstvo in enotnost, socialistično samoupravljanje, naša svoboda in neodvisnost, trdna solidarnost s silami miru in napredka v svetu.

Dovolite mi, da vas v tem trenutku, bolečem za nas vse, spomnim na Titove besede, ki nam jih je kot oporoko sporočil s tribune XI. kongresa ZKJ:

»Socialistična, samoupravna in neuvrščena Jugoslavija ima trdne in trajne temelje, zanesljive opornike za svojo prihodnost.

Moč Jugoslavije je v junaštvu in trdnosti njenih narodov in narodnosti, ki so se kalili skozi zgodovino in vzdržali največje preizkušnje velike osvobodilne vojne.

Moč je v njihovi enotnosti in zavesti, da je ta enotnost v današnjem svetu, v katerem se sila še ni umaknila razumu, pogoj ne le za napredek, temveč tudi za goli obstoj.

Moč je v idejah, ki nas navdihujejo, in v ciljih, za katere se bojujemo.

Moč je v delavskem razredu in njegovi odločilni vlogi v družbi, v naših delovnih ljudeh, ki imajo vsak dan več in živijo čedalje bolje, čeprav še niso rešeni mnogih težav in odrekovanja.

Moč je v našem mladem rodu, ki je pridobitve revolucije sprejel za svoje in ki ve, da ima za seboj daljše obdobje dela in življenja v svobodi in miru kot katerikoli prejšnji rod na naših tleh.

Moč je v socialističnem samoupravnem sistemu, ki našemu človeku zagotavlja, da svobodno in suvereno odloča o svojem delu in njegovih dosežkih in ki ga varuje pred izkoriščanjem in nasiljem, pred vsem, kar ovira vsestranski razvoj svobodne človekove osebnosti.

Moč je v široki fronti organiziranih socialističnih sil na čelu z zvezo komunistov, avantgardi ne le po idejni opredelitvi, temveč tudi po sposobnosti, da razsvetljuje poti in perspektive nadaljnjega razvoja.

Moč je v splošni ljudski obrambi, katere udarna sila je jugoslovanska ljudska armada, v kateri se enotno prežemajo idejnomoralna trdnost, bojna usposobljenost in sodobna opremljenost.

Moč je v naši neodvisnosti in neuvrščeni politiki, v tem, da se tudi z največjimi pogovarjamo kot enak z enakim, da enakopravno sodelujemo z vsemi državami sveta.

Moč je v velikem ugledu socialistične in neuvrščene Jugoslavije, v številnih prijateljih po vsem svetu, v položaju, kakršnega si je v mednarodnih odnosih zagotovila le redkokatera država.

Zato z vedrino in optimizmom gledamo v jutrišnji dan.«

Hvala ti, tovariš Tito, za dediščino, ki si nam jo zapustil. Čuvali jo bomo kot punčico svojega očesa.

Hvala ti, ker si naše revolucionarno gibanje usposobil, da bo tudi v prihodnje pogumno osvobajalo prostore človekovega napredka.

Slava in hvala ti, vedno naš tovariš Tito!

Govor dr. Vladimirja Bakarića, člana predsedstva SFRJ in člana predsedstva CK ZKJ na osrednji žalni seji najvišjih organov in organizacij federacije, 6. maja 1980 – »Delo«, 7. maja 1980.